

OK 2010. Nu begynder spillet om lønkronerne

Overenskomstforhandlingerne står for døren. Men erfaringerne fra tidligere forhandlinger i krisesituationer levner ikke meget plads til optimisme

ANALYSE

Politiken 1. december 2009

JESPER DUE og JØRGEN STEEN MADSEN

Der er brug for en særlig indsats, hvis en konflikt skal undgås, når overenskomstslaget skal afgøres på det private arbejdsmarked i begyndelsen af det nye år. De historiske erfaringer efterlader ikke plads til megen optimisme.

For det første viser overenskomstforhandlingerne under den tidlige kriseperiode, der bedst kan sammenlignes med situationen i dag, at det er svært for parterne at få enderne til at mødes. I 1970'erne, hvor oliekriserne hærgede, blev en konflikt i 1973 efterfulgt af tre på hinanden følgende politiske indgreb i 1975, 1977 og 1979. Overenskomstsyste­met var nær et sammenbrud.

For det andet har der de seneste 50 år været en karakteristisk konfliktskyklus, hvor overenskomstforhandlingerne på det private arbejdsmarked er endt i konflikter med 12 til 13 års mellemrum. Der var konflikter i 1961, 1973, 1985 og 1998. Hvis denne cyklus holder, står den næste konflikt for døren i 2010.

Det er ikke kun ren magisk tallogik, men kan rationelt forklares som udtryk for et iboende træk ved den danske model. Nok er der udviklet et konsensusbaseret for­handlingsforhold mellem parterne, men det bygger på en gensidig respekt for de potentielt konfliktende interesser. Derfor er der stadig mulighed for at etablere strejke og lockout ved overenskomstfornyelser. Det er ikke mindst truslen om konflikt, der tvinger parterne til at give de nødvendige indrømmelser. Men skal denne trussel være effektiv, har det være antaget, at der tilbagevendende må udbryde en konflikt.

Efter den seneste storkonflikt i 1998 var der et opgør med denne afskrækkelseslogik. Mange forhandlere konkluderede, at der i en globaliseret verden ikke længere er plads til den traditionelle form for storkonflikt. Forholdet mellem parterne har i det hele taget ændret sig siden 1970'erne. LO og forbundene har siden fælleserklæringen af 1987 tilsluttet sig en konkurrencefastholdende lønpolitik, hvor jobfest ses som bedre end løn­fest.

Alligevel kan det være vanskeligt helt at undgå konflikt, fordi forlig skal godkendes i baglandet, og det vil på lønmodtagersiden sige af medlemmerne ved urafstemning. Derfor er der altid risiko for et nej. Især hvis det ikke lykkes at afstemme forventningerne med det mulige resultat.

Forligsmulighederne kan derfor blive styrket af den fuldstændige vending i den økonomiske situation siden overenskomstrunderne i 2007 og 2008. Her blev der forhandlet på toppen af en højkonjunktur med mangel på arbejdskraft og et tårnhøjt forventningsniveau. Nu skal der forhandles under en økonomisk krise med stigende arbejdsløshed, der sænker forventningsniveauet.

Spørgsmålet er blot, om lønmodtagernes forventninger dermed kan komme til at matche arbejdsgivernes forestillinger om et acceptabelt resultat. Forskellige udmeldinger kunne tyde på, at arbejdsgiverne ikke mener, at der er meget at komme efter. I den offentlige debat er der sat fokus på den faldende konkurrenceevne og produktivitet, der svækker virksomhedernes eksportmuligheder. Selv om LO omvendt kan fremhæve, at der stadig er et positivt bytteforhold, der modvirker de negative tendenser, er der konsensus om, at der i de kommende år for at sikre konkurrenceevnen må investeres endnu mere i teknologi og uddannelse.

Der synes blandt de faglige organisationer at være enighed om, at man kan acceptere en afdæmpning af lønudviklingen, men på en måde så reallønnen fastholdes. Udtrykket en vedligeholdelsesoverenskomst er blevet brugt. Hvis arbejdsgiverne vil insistere på et resultat, der går endnu længere ned, vil det være meget vanskeligt at nå et forlig. Der er størst chance for at få enderne til at mødes på det store minimallønsområde, hvor den faktiske løn forhandles bagefter på virksomhederne. Hvis økonomien udvikler sig mere gunstigt end forudset, kan man altid hente ekstra stigninger hjem på virksomhederne. På normallønsområdet kan det vise sig betydelig vanskeligere, fordi lønnen her i højere grad fastlægges for hele perioden ved overenskomstbordet.

Forskellen på lønsystemerne har tidligere skabt komplikationer og indbyrdes uenighed både på lønmodtager- og arbejdsgiversiden. Det nye denne gang er, at der på grund af strukturændringerne inden for DA er sket en samling, der har gjort DI til den afgørende spiller ikke alene på minimallønsområdet, men også på normallønsområdet. Det kan styrke koordineringen på arbejdsgiversiden, men måske samtidig skabe større turbulens blandt lønmodtagernes forhandlere.

Hvad sker der, hvis forhandlingerne ender med en konflikt? Vil der blive gennemført et politisk indgreb efter et relativt kort forløb som i 1998, hvor konflikten varede knapt to uger? Eller vil der blive tale om politisk afventning som under konflikten i den offentlige sektor i 2008, hvor strejken fik lov til at løbe i mere end syv uger?

OK 2008 viste, at der på grund af den tilspidsede politiske situation under VKO-styret ikke som tidligere er et nærmest automatisk bredt flertal for et indgreb. Derfor gjorde regeringen så at sige en dyd ud af nødvendigheden ved at forholde sig afventende. De faglige organisationer fik lov til at føle konsekvenserne af en konflikt og blev presset til selv at indgå forlig. Da den politiske situation stadig er anspændt, er det muligt, at regeringen vil bruge samme metode under OK 2010. Spørgsmålet er, om de private arbejdsgivere vil forholde sig passivt, eller om de som i 1998 vil lægge pres på for at få gennemført et indgreb så hurtigt som muligt.

Usikkerheden om, hvad de politiske aktører kan forventes at foretage sig, må bidrage til, at parterne vil gøre en ekstra indsats for at finde en løsning selv. Da der ikke er sket udskiftninger ved de afgørende forhandlingsborde, er der også tale om erfarne forhandlere med både evne og vilje til at skabe forlig. Det er derfor mere sandsynligt med forlig end konflikt, men konfliktrisikoen er den største siden 1998.

Jesper Due og Jørgen Steen Madsen er professorer og arbejdsmarkedsforskere ved forskningscenteret FAOS, Sociologisk Institut, Københavns Universitet.

Analysen er et sammendrag af et større forskningsnotat om optakten til OK 2010. Notatet kan ses på FAOS hjemmeside, www.faos.dk.

Overenskomstkonflikter på det private arbejdsmarked 1960-2010

- 1961: Brancheopdelte overenskomstforhandlinger ender med konflikter i jernindustrien og på transportområdet. Jernindustriens konflikt slutes med et nyt mæglingsforslag, mens der må et politisk indgreb til for at stoppe transportkonflikten.
- 1973: Storkonflikt for hele LO/DA-området, der løses med nyt mæglingsforslag efter to uger.
- 1985: Storkonflikt for hele arbejdsmarkedet standses efter få dage af et politisk indgreb, men med fortsatte strejker og demonstrationer en uges tid derefter.
- 1998: Storkonflikt for hele LO/DA-området, der stoppes med et politisk indgreb efter knap 14 dage, da nye forligsforsøg direkte mellem LO og DA slår fejl.
- 2010: ???
-

FAOS
01.12.09